

Predstavitev doktorske disertacije “Razvoj diagnostike perfekcionizma” (dr. Gordana Rostohar)

Anja Podlesek*
Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Presentation of the doctoral dissertation “The development of the perfectionism diagnostics” (Gordana Rostohar, PhD)

Anja Podlesek*
Department of Psychology, Faculty of Arts, University of Ljubljana, Slovenia

Ključne besede: perfekcionizem, mladostništvo, merjenje perfekcionizma, dimenzije perfekcionizma

Keywords: perfectionism, adolescence, perfectionism measurement, dimensions of perfectionism

Rostohar, G. (2016). *Razvoj diagnostike perfekcionizma* (neobjavljena doktorska disertacija). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo. (COBISS.SI-ID 286285568)

Mag. Gordana Rostohar, univerzitetna diplomirana psihologinja, je avgusta 2016 pred komisijo, ki so jo sestavljali red. prof. dr. Ljubica Marjanovič Umek, red. prof. dr. Norbert Jaušovec, red. prof. dr. Klas Matija Brenk in izr. prof. dr. Anja Podlesek, uspešno zagovarjala doktorsko delo z naslovom “Razvoj diagnostike perfekcionizma”, ki ga je izvedla pod mentorstvom izr. prof. dr. Anje Podlesek. V disertaciji se je sistematično in poglobljeno lotila preučevanja perfekcionizma pri mladostnikih in razvoja pripomočka za njegovo merjenje.

V uvodu avtorica najprej opredeli perfekcionizem in na kratko predstavi zgodovino njegovega raziskovanja. Predstavi različne konceptualizacije perfekcionizma (eno- in večdimenzionalne konceptualizacije, delitev perfekcionizma na negativno in pozitivno obliko, perfekcionizem kot posledico perfekcionističnih kognicij in perfekcionistične samopredstavitve ter klinični vidik perfekcionizma). V drugem poglavju predstavi razvoj perfekcionizma, in sicer model socialnih pričakovanj, model socialnega učenja, model socialnega odziva, model anksiozne vzgoje ter integrirani model razvoja perfekcionizma. Predstavi dejavnike, ki prispevajo k perfekcionizmu (dejavnike otroka, staršev in okolja), in procese, ki ga vzdržujejo. V tretjem poglavju predstavi različne pripomočke za merjenje perfekcionizma pri odraslih in mladostnikih, in sicer splošne pripomočke in ožje usmerjene (usmerjene na merjenje perfekcionističnih kognicij, usmerjene na merjenje perfekcionizma na specifičnem področju v športu, medosebnih odnosih, pri motnjah hranjenja, pri otrocih in mladostnikih). V četrtem poglavju predstavi povezanost perfekcionizma z drugimi konstrukti oz. pojavi (čustvenim odzivanjem, stresom, anksioznostjo, depresijo, motnjami hranjenja), pa tudi z vidiki delovanja mladostnikov v šoli (njihovo motiviranostjo, šolsko uspešnostjo, blagostanjem, osebnostjo, samoučinkovitostjo, izogibajočim vedenjem in odlašanjem), saj so jo z vidika šolske svetovalne prakse posebej zanimali mladostniki v šolskem okolju in kako se perfekcionizem izraža pri njih. V petem poglavju se avtorica osredotoči na perfekcionizem v adolescenci in razdela vlogo socialnih pričakovanj v razvoju perfekcionizma, navezanosti na starše in perfekcionistične samopredstavitve. V šestem poglavju izpostavi odkritja raziskav v zvezi s perfekcionizmom pri nadarjenih otrocih in mladostnikih, saj je lahko ravno perfekcionizem tisti, ki takim otrokom in mladostnikom preprečuje, da bi do kraja razvili svoje potenciale. Pri predstavljanju različnih tem je avtorica temeljita, smiselno povezuje različna odkritja in strukturira raziskovalno področje.

*Naslov/Address: izr. prof. dr. Anja Podlesek, Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, e-pošta: anja.podlesek@ff.uni-lj.si

Sedmo poglavje predstavi cilje disertacije in osrednja raziskovalna vprašanja. Osnovni cilj disertacije je bil razviti psihometrično ustrezen pripomoček za merjenje perfekcionizma pri slovenskih mladostnikih, ki bi bil uporaben v šolskopsihološki svetovalni praksi pri prepoznavanju k perfekcionizmu nagnjenih mladostnikov, da bi jim lahko svetovali pri zmanjševanju neprilagojenih oblik perfekcionizma. Tuji pripomočki za merjenje perfekcionizma pri mladostnikih namreč po avtoričinem mnenju ne pristopajo k perfekcionizmu dovolj celostno in pokrivajo le posamezne dimenzije perfekcionizma, avtorica pa je želela v pripomoček vključiti raznolike dimenzije perfekcionizma in pri tem slediti teoriji Frosta in sodelavcev (Frost, Marten, Lahart in Rosenblate, 1990), ki vključuje tako pozitivni perfekcionizem (visoke osebne cilje in merila, prizadevanja za odličnost, redoljubnost in organiziranost) kot tudi negativni perfekcionizem (občutljivost za pričakovanja in kritiko pomembnih drugih, zaskrbljenost glede napak, nezadovoljstvo z doseženimi rezultati in seboj) ter tako kognitivno kot tudi čustveno in vedenjsko področje funkcioniranja mladostnika. Avtorica je želela novi pripomoček validirati tudi prek preučevanja povezanosti razvitih mer perfekcionizma z različnimi značilnostmi slovenskih mladostnikov, in sicer z njihovo depresivnostjo, anksioznostjo, strategijami spoprijemanja s stresom, pozitivnostjo, zaupanjem vase, usmerjenostjo v prihodnost, sprejemanjem drugih, spolom in prepoznano nadarjenostjo. Omenjene povezave so ji služile za preverjanje zunanje veljavnosti razvitega pripomočka, saj naj bi odražale pričakovano umestitev merjenega konstrukta v nomološko mrežo.

V osmem poglavju je opisano, kako je potekal razvoj novega psihodiagnostičnega pripomočka za merjenje perfekcionizma. Avtorica se je razvoja pripomočka lotila temeljito in natančno. Pripomoček je razvila v dveh fazah po principih klasične testne teorije. V prvi fazi je na osnovi drugih relevantnih pripomočkov in lastnega premisleka oblikovala 10 ključnih kategorij in v vsaki od njih več postavk, skupaj 109 postavk. Na manjšem vzorcu je preverila njihovo razumljivost. Nato je na 5-stopenjski lestvici (1 – sploh ne velja zame, 5 – povsem velja zame) zbrala popolne odgovore 633 dijakov iz 10 srednjih šol. Na osnovi eksploratorne faktorjske analize je ob kriteriju interpretabilnosti rešitve izločila pet faktorjev, ki so skupaj pojasnili 41 % variance postavk, in jih po poševnokotni Oblimin rotaciji poimenovala: Občutljivost na kritiko, Redoljubnost, Stremljenje k odličnosti, Pomembnost odziva drugih in Nezadovoljstvo. V nadaljevanju je v pripomočku ohranila le postavke, ki so bile visoko nasičene s temi faktorji (po 6 na vsak faktor). V drugi fazi je poleg druge verzije svoje Lestvice za merjenje perfekcionizma (LPM), ki jo je preverjala na novem vzorcu 541 dijakov, za preverjanje konstruktne veljavnosti pripomočka na 109 dijakih iz tega vzorca aplicirala še Frostovo multidimenzionalno lestvico perfekcionizma – FMPS (Frost idr., 1990), Lestvico perfekcionizma za otroke in mladostnike – CAPS (Flett, Hewitt, Boucher, Davidson in Munroe, 1997), Lestvico anksioznosti za dijake – AN-UD (Kozina, 2014), podlestvici anksioznosti in depresivnosti z Vprašalnika o travmatiziranosti otrok in mladostnikov – VTM (Briere, Žemva in Boben, 2000), Vprašalnik o spoprijemanju s težavami za mladostnike – VSTM (Frydeberg, Lewis, Koštal in Boben, 2001) in Test pozitivnosti – TP (Caprara

in Alessandri, 2013). Konfirmatorna faktorjska analiza LPM, v kateri je uporabila algoritem največjega verjetja z robustnim ocenjevanjem standardnih napak koeficientov in poševnokotno rotacijo, je pokazala zadovoljivo prilaganje petfaktorjskega merskega modela podatkom (zadovoljivo vrednost RMSEA, CFI in SRMR kot mer prilaganja modela). Zanesljivost petih lestvic se je izkazala za ustrezno (Cronbachovi alfa koeficienti so se gibali med 0,80 in 0,86), prav tako je analiza postavk pokazala na ustreznost vseh postavk, vključenih v končno verzijo pripomočka. Končna verzija LPM torej zajema pet faktorjev s po 6 postavkami.

Dosežki na razvitem pripomočku LPM so bili povezani z dosežki na sorodnih pripomočkih, ki prav tako merijo perfekcionizem. Tako so dosežki na posameznih dimenzijah LPM zmerno do visoko korelirali s splošnim dosežkom na FMPS (razen dimenzija Redoljubnost), smiselno pa so korelirali tudi z dosežki na posameznih dimenzijah FMPS. Prav tako so se dosežki na dimenzijah LPM zmerno do visoko povezovali z dosežki na dimenzijah CAPS.

Smiselne in skladne s pričakovanji so bile tudi korelacije dimenzij LPM z dosežki na podlestvicah pripomočkov za merjenje anksioznosti, depresivnosti, strategij spoprijemanja s stresom in dimenzij pozitivnosti. Dobljene korelacije dosežkov na LPM z dosežki na drugih relevantnih pripomočkih so tako podpirale konstruktno veljavnost razvitega pripomočka. Skladnost posameznih delov rezultatov disertacije z rezultati predhodnih študij, sicer pridobljenimi s sorodnimi merskimi pripomočki, pa govori tudi v prid posplošljivosti ugotovitev disertacije izven meja preučevanega vzorca.

Avtorica je odkrila tudi, da je na LPM v primerjavi z dijaki za dijakinje značilen višji dosežek na lestvicah Redoljubnost, Občutljivost za kritiko in Nezadovoljstvo. Na lestvicah Stremljenje k odličnosti in Redoljubnost je našla tudi statistično značilno razliko med dijaki v različnih letnikih, prav tako pa so bili dosežki nadarjenih na teh dveh lestvicah višji kot dosežki nenadarjenih dijakov.

V devetem poglavju disertacije, Razpravi, avtorica pregleda in pojasni korelacije dosežkov na LPM z dosežki na primerljivih pripomočkih FMPS in CAPS. Med podlestvicami LPM in podlestvicami FMPS ter CAPS povleče paralele in ovrednoti konvergentno veljavnost novega pripomočka. Temeljito in koherentno razloži tudi povezave med dosežkom na LPM in dosežki na uporabljenih lestvicah anksioznosti in depresivnosti ter dosežke poveže tudi s spoprijemalnimi strategijami in pozitivnostjo. Komentira tudi odkrite razlike na LPM med dijaki in dijakinjami, dijaki iz različnih letnikov in nadarjenimi ter nenadarjenimi dijaki in razlike primerja z opisanimi v literaturi. V tem poglavju predstavi tudi svojo idejo o slovenjenju termina »perfekcionizem«. Predlaga uporabo izraza »izpopolnizem« in utemelji, zakaj. V poglavju poda predloge za svetovalno delo in pomoč perfekcionističnim otrokom in mladostnikom ter predstavi pomen ugotovitev za svetovalno prakso. Na koncu poglavja pregleda omejitev raziskave (npr. problem samoocenjevanja, prečnega pristopa, posploševanja z vzorca, ki je bil sestavljen pretežno iz gimnazijcev, na vse mladostnike). V desetem poglavju zapiše glavne sklepe disertacije, v katerih povzame bistvene izsledke. Zaključí, da LPM ob izkazani konstruktni veljavnosti in zanesljivosti ustrezno meri perfekcionizem pri mladostnikih in je uporabna pri šolskem svetovalnem delu.

Doktorska disertacija je pomembna za pedagoško, razvojno in klinično psihologijo. Avtorica je razvila norme, na osnovi katerih lahko odkrivamo dijake, pri katerih je izrazit posamezen vidik perfekcionizma. Razviti pripomoček bo ob svojih dobrih merskih značilnostih omogočil ustrezno merjenje perfekcionizma pri mladostnikih in podporo šolskim svetovalnim delavcem pri odkrivanju različnih vidikov perfekcionizma ter preprečevanju negativnih posledic nezdravega perfekcionizma in spodbujanju vidikov zdravega perfekcionizma.

Literatura

- Briere, J., Žemva, B. in Boben, D. (2000). *Vprašalnik o travmatiziranosti otrok in mladostnikov – VTM: Priročnik*. Ljubljana: Center za psihodiagnostična sredstva.
- Caprara, G. V. in Alessandri, G. (2013). *The positivity test (PT)*. Firenze: Hogrefe editore.
- Flett, G. L., Hewitt, P. L., Boucher, D. J., Davidson, L. A. in Munro, Y. (1997). *The Child–Adolescent Perfectionism Scale: Development, validation, and association with adjustment*. Neobjavljeni rokopis, York University, Toronto, Ontario, Canada.
- Frost, R. O., Marten, R., Lahart C. in Rosenblate, R. (1990). The dimensions of perfectionism. *Cognitive Therapy and Research*, 14(5), 449–468.
- Frydenberg, E., Lewis, R., Koštal, R. in Boben, D. (2001). *Vprašalnik o spoprijemanju s težavami za mladostnike – VSTM: Priročnik*. Ljubljana: Center za psihodiagnostična sredstva.
- Kozina, A. (2014). *Lestvica anksioznosti za učence in dijake (AD-UD): Priročnik*. Ljubljana: Center za psihodiagnostična sredstva.